

Toista kieltä yhteisen toiminnan kautta

Marjo Savijärvi: *Yhteisestä toiminnasta yhteiseen kieleen. Keskusteluanalyytinen tutkimus toisen kielen oppimisesta kielikylppäiväkodin arkitilanteissa.* Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen, suomalais-ugrialaisten ja pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuksien laitos 2011. 243 + 13 s. ISBN 978-952-10-7308-3 (NID.), 978-952-10-7309-0 (PDF).

Marjo Savijärven väitöstutkimus käsittelee sitä, miten kielikylppäiväkodin vuorovaikutus mahdollistaa äidinkielenään suomea puhuvien lasten ruotsin kielen oppimisen. Kielikylppyyn osallistuvien lasten vuorovaikutustoimintaan ja kielenoppimiseen on päästy pureutumaan monipuolisesti noin kahden vuoden aikana kootun seuranta-aineiston varassa.

Työ edustaa keskusteluanalyysin piirissä viime vuosina vahvistunutta kielenoppimisen tarkasteluun keskittyvää suuntausta, ja niinpä se nojaa useisiin lähtökohdiltaan ja taustaoletuksiltaan melko erilaisiin teoreettisiin viitekehyksiin ja paradigmoihin. Eri teorioista on rajattu esiteltäviksi lähinnä analyysin kannalta keskeisimmät käsitteet ja näkökulmat. Oppimiseen kohdistuvan keskusteluanalyytisen tutkimuksen lähtökohdat, tavoitteet ja tähänastiset tulokset on esitelty kokoaavasti jo työn alussa. Samoin kielenoppimisen tarkastelussa hyödynnettävien dialogisen ja sosiokulttuurisen viitekehyksen teoreettista antia on käyty avainkäsitteisiin keskittyen läpi, ja tilanteisen oppimisen teoriaa on esitelty vielä erikseen. Etenkin lapsen kielen tutkimuksen eri osa-alueiden teoreettinen tarkastelu syvenee vielä analyysilukujen yhteydessä.

Erilaisia teoreettisista ja menetelmällisiä lähestymistapoja yhdistävät tutkimukset tarjoavat otolliset edellytykset myös eri suuntausten lähtökohtien ja taustaoletusten vertailuun. Esimerkiksi kontekstin merkitys nähdään keskusteluanalyysissa eri tavoin kuin niissä oppimisen tutkimuksen suuntauksissa, joihin tässä työssä nojataan. Tämänäyttypinen pohdinta olisi oppimiseen keskittyvän keskustelututkimuksen kannalta ollut kiinnostavaa paitsi tämän yksittäisen tutkimuksen kannalta myös laajemmin, ja sille on alalla selvästi tilausta myös kansainvälisesti. Savijärven tutkimus valmistui hyvällä hetkellä, sillä se sisältää juuri sellaisia aineksia ja näkökulmia, joita kaivataan mukaan tähän keskusteluun.

Tutkimusasetelma

Tutkimukseen osallistuneet viisitoista lasta olivat kaksivuotisen seurannan alussa nelivuotiaita, eikä kukaan heistä osannut ruotsia ennestään. Lasten muodostamaa päiväkotiryhmää tarkastellaan tutkimuksessa yhteisönä, jossa osallistumisen tavat kehittyvät ja muovautuvat sekä tilanteisesti, pitkittäisesti että yksilöllisesti. Päähuomio on nimenomaan oppimisen yhteisöllisyydessä ja vuorovaikutuksellisuudessa – ei siis yksilöissä ja heidän oppimistuloksissaan.

Videoitu aineisto on laaja (40 tuntia) ja ilmeisen edustava, ja siitä lähempään käsittelyyn valitut näytteet valottavat oppimisen mahdollistavia vuorovaikutuksellisia ja toiminnallisia resursseja monipuolisesti. Aineisto on tutkijan itse

keräämää ja käsittelemää, ja tutkimus on toteutettu keskustelunanalyysin menetelmän.

Tutkimuskysymyksiä esitetään työn alussa kolme: 1) Millaisia resursseja kielikylpypäiväkodin arkivuorovaikutus tarjoaa toisen kielen oppimiselle? 2) Miten lapset käyttävät näitä resursseja hyväkseen? 3) Miten toisen kielen oppiminen ilmenee vuorovaikutuksessa? Yksityiskohtaisen analyysin myötä jokaiseen näistä löytyy vastaus, joka tuo aidosti uutta tietoa alalle.

Analyysi ja tulokset

Työn ehdoton vahvuus on sen laajassa sekä pitkittäiskehitykseen että kiinnostaviin yksityiskohtiin kohdistuvassa empiriassa. Aineiston analyysi on harkitusti etenevää, oivaltavaa ja keskustelevalta otteella toteutettua. Litteroitujen aineistonäytteiden yhteydessä olevat kuvat auttavat lukijaa hahmottamaan tilanteiden kulun hyvin. Keskusteluun liittyvä toiminta on aineistoesimerkkien yhteydessä kuvattu niin ikään yksityiskohtaisesti. Kaiken kaikkiaan työssä kuuluu vahvana tutkimukseen osallistuneiden lasten oma ääni, vaikka tarkka vuorovaikutuksen ja kielenpiirteiden analyysi vaatiikin väistämättä paljon tilaa.

Oppimisen vuorovaikutuksellisuus ja prosessiluonne todentuu läpi analyysin selvästi; pitkittäiskehitys näyttäytyy lukijalle kuin yhä uusia käännteitä ja ulottuvuuksia tarjoavana jatkokertomuksena, jossa yhteiseksi kieleksi äidinkielen rinnalle kasvaa leikin lomassa toinenkin kieli.

Analyysin myötä esiin on saatu sekä selviä kehityskulkuja että aivan kiistattomia oppimishetkiä, joiden paikantaminen ilman laajaa aineistopohjaa olisi

tuskin onnistunut. Tulokset osoittavat ensinnäkin lasten käytettävissä olevien resurssien moninaisuuden. Ymmärtäminen ei kielikylpypäiväkodissa perustu vain kieleen vaan myös tilanteiden tunteuteen ja ennakoitavuuteen sekä toiminnan ei-kielillisiin aspekteihin. Lapset siis ymmärtävät toimintaa, vaikka eivät vielä ymmärtäisikään ruotsinkielistä puhetta. Tämän ja ensikielen vapaan käytön ansiosta sujuva vuorovaikutus on mahdollista jo kielikyllyn alusta alkaen.

Toinen avaintulos on se, että lapset käyttävät yhteistä äidinkieltään hyvinkin vaihtelevin tavoin hyväksi ruotsin kielen ymmärtämisessä ja oppimisessa. Alkuun he tulkitsevat ruotsinkielisiä sanoja ikään kuin ne olisivat suomea, ja myöhemmin he alkavat esimerkiksi jatkaa suomeksi siitä, mitä ovat edellä kuulleet sanottavan ruotsiksi. Tuon tuostakin he myös pohjivat leikin ja muun toiminnan keskellä kohtaamiaan ruotsinkielisiä ilmauksia, ja tämä kollektiivinen metalingvistinen työstäminen tapahtuu nimenomaan suomeksi.

Kolmas tärkeä havainto on se, että lasten on ymmärrettävä toista kieltä jo melko paljon voidakseen osoittaa, milloin ja mitä he eivät ymmärrä. Ymmärtämisongelmien ilmaisemista tärkeämpää on etenkin alkuaikoina toiminnan ja vuorovaikutuksen sujuvuus. Toisen kielen tuottamisen taas havaitaan alkavan toistuvista kuvioista ja kieltä kierrättämällä. Kielen oppiminen on siis sosiaalinen, vuorovaikutuksellinen ja kielikylvyssä suorastaan yhteisöllinen prosessi, jossa toisten kielenkäyttäjien rooli on olennainen.

Tutkimus vahvistaa osaltaan aiempien tutkimusten tuloksia, mutta se avaa myös uusia näkökulmia jo siksi, että osallistajat ovat lapsia, kontekstina on kielikylpy

ja seuranta-aika on pitkä. Keskustelun-analyttisiä oppimiseen liittyviä pitkitäistutkimuksia on ylipäänsä tehty vasta vähän. Kiinnostavaa on myös se, että analyysin sivutuotteena löytyy toisistaan selvästi erottuvia oppija- ja kielenkäyttäjä-profileja.

Lopuksi

Marjo Savijärven väitöstutkimuksen tutkimusasetelma on kiinnostava, teoreettisesti inspiroiva ja myös menetelmällisesti vaativa. Tulokset avaavat uudenlaisen näkymän kielikyöpypäiväkodin arkeen, jossa oppiminen tapahtuu luontevasti yhteisen toiminnan lomassa. Tulosten pohjalta nousee esiin myös uusia tutkimuskysymyksiä, jotka liittyvät esimerkiksi lasten ruotsinkielisten vuorojen kielenpiirteiden erittelyyn ja yksilöllisten oppimispolkujen lähempään tarkasteluun systemaattisen korjausaloitteiden analyysin osalta.

Lopussa tekijä arvioi ansiokkaasti keskustelunanalyysin mahdollisuuksia ja rajoja paitsi oman työnsä myös laajemmin oppimisen tutkimuksen kannalta.

Samoin hän pohtii sitä, mitä vuorovai-
kutuksessa tapahtuva oppiminen kertoo opittavasta ilmiöstä eli kielestä. Kielen monitulkintaisuus ja perustavanlaatuisen dynaamisuus sekä kielen ja toiminnan tiivis kytkös näyttäytyvät kielen keskeisinä piirteinä – ja oppimisen kannalta voimavaroina eivätkä ongelmina. Tämä on erittäin olennainen päätelmä. Itse asiassa tulokset antaisivat aineksia vielä pidemmällekin vievään kielen ja toiminnan suhdetta koskevaan teoretisointiin.

Tutkimuksensa vaikuttavuutta Marjo Savijärvi tyytyy tarkastelemaan tältä erää vain tieteensisäisenä asiana ja lähinnä uusien empiiristen havaintojen merkitystä painottaen. Pohjaa ja tilausta siinänsä olisi paitsi tuolle teoreettiselle edelleen kehittelylle myös tutkimuksen aihepiiriä sivuavien pedagogisten, kielipoliittisten tai kielikoulutuspoliittisten kysymysten käsittelylle. Tilaisuuksia tähän tarjoutuu kuitenkin varmasti myös tulevaisuudessa eri foorumeilla.

MINNA SUNI
etunimi.sukunimi@jyu.fi